

עוצם עין אחת | עוזי צור

קצנשטיינים

אורי קצנשטיין, פרט מתערוכתו צילום: עוזי צור

אורי קצנשטיין, BACKYARD, אוצרת: ורדה שטיינלאוף, מוזיאון תל אביב לאמנות

א לה הימים האחרונים לתערוכתו המרתית של אורי קצנשטיין, הרודשת יותר מביקור אחד. תערוכה שהימי נונים בה נכונים, ששלמות העשייה והתצוגה בה משמשים במה לכוחות הדמיון והאופל להציג את מלוא יתבם באיפוק מהוסה ואסטטי.

אגע רק במרכיב אחד בתערוכה, שהוא לדעתי עדיין האותנטי והאינטימי מכולם בעשייתו של קצנשטיין, מרכיב שיש בו את ההומור, הרצינות והתבונה העמוקה שביצירתו – אלה הן הפיגוריות בדמותו וצלמו של קצנשטיין, שנשארו צעירות וחדיות בעוד זה שיצר אותן כ"אלוהים קטן" נותר חידתי, אך הזמן ניכר בו בככולו. פסלים יצוקים וצי בועים במהימנות, שיש בהם משהו מאותן פיגוריות שגדרו את הסלונים הבורגניים של גלי העלייה ממזרח אירופה, כלואים בנוק שותם השבירה הבוהקת, שסטו תחת ידיו של קצנשטיין סטיה "חמורה" וטבועה בהם איזו נובתיות פרוורטית מהפנטת וגודלם, שהוא לא גודל טבעי אך גם לא נובתי, מותיר אותם לכודים איפשהו בין הנובתי לאנושי. אלה אינם דיוקנאות עצמיים אקספרסיביים (כציור או פסל של דיוקן עצמי), אלא מין שיבוטים הנרמים לחיים כמעט, שרק באישוני העיניים המצוירות יש איזו הבעה שקפאה.

הקצנשטיינים פרו ורבו והם ממלאים את תפקידם בעלילת התערוכה, "פזורים" בין יתר המוצגים, דוממים, מונחים על ארון מדפי עץ מהוקצע המרכיב את "החצר האחורית" כמכירת חיטול של תכולת חיים, ברואים המאפשרים לברואם עושר של אפי שריות, מהלכי חיים, זהויות, מגדרים, גורלות ותפקידים בקיום החורג אל הבידיוני. פיגוריות שיש בהן מהנרקיסים האפשריים של קצנשטיין, אך גם מהאירוניה העצמית והאופן שבו הוא לא־הוא נחשף מבעד עיי רום ועריה. פיגוריות המבטאות את הרצון הגלוי והסמוי של כל יוצר או חולם בהקיץ לדיכוי אישיותו, לפיצול אישיותו, שמבט דן הוא יכול לממש גדולה לא לו, להתבוסס בסטיותיו, לתהות על מהות הרוע, לעבור בין הזמנים והמקומות. מרתק במיוחד האופן שבו קצנשטיין ממחיש בהן את הנזילות האמרי רפית של המגדר והזהות המינית בעולם עתידני־עכשווי, בו האבולוציה מתפתחת אל אדם אנדרווגיני שיפדה את עצמו.

הפיגוריות הן במידת מה המשך של אמית נות מיצגי הגוף, שהיא חלק אינטגרלי מגוף יצירתו של קצנשטיין, שכמו קפאו בזמן ונוסף להם גופך יאיטרלי, פסיכולוגי, תתי נפשי (במשך התערוכה קצנשטיין, כנראה, ישן במיטה שהציע לעצמו בפנית החלל, מתבונן בשיכפולים של עצמו־לא־עצמו שמגדר).

קצנשטיין הלולייני התלוי על יד אחת, בעוד הגופייה נשמטת מעל גופו לחשוף פי טמה בהירה. קצנשטיין כחצאית טוטו, הולך ויודו האחת מודמת להחזיק באפו המדמם ואגב כך מערטל את גבעות חוזהו הזקור הנשי. קצי נשטיין בדמות הזמרת בעלת הקרחת של יוני סקו, בשמלת קטיפה כחולה וארוכה שאחת מכתפיה נשמטה, מבטו נעוץ בכף ידו לקרוא את קווי גורלו "הנובתי", שפתיו התוהות משוחות בשפתון ארגמני. קצנשטיין בדמותו של עיור קלושר בחליפת צמר חומה כהה, יחף, אוזו בידו תתונוני אשה. כנגדו ניצב

ליאור שחר — Sumer Is Icumen In, אוצרת: עלינא דקל, "החנות", תל אביב

ר חומו של יום ישב המוכר מהחנות הסמוכה על כיסא פלסטיק לבן לפני חלון הראווה של "החנות" ודיבר בקו לי קולות בנייד, מבטיח הבטחות שלא יכול לקיים. מאחוריו, בחלון, נגלתה תמונה עדינה, כמעט אנינה. תפאורה על סף הפואטי, אולי חלום של שפע שנגזו והתנדרף לפתע בשעת צהריים ככדה ולוהטת, בתנומת בעל חנות זו או אחרת.

כשמתקרבים מגלים כי מרקם התמונה נוצר מחומרי הגלם של רחובות דרום העיר. כך, למשל, ה"שרשרת" המונחת לרי גלי ה"קוליסה" שמיימן, מורכבת מקליפות שום, קליפות בצל סגול וחום וזוגות־זוגות של גרביים שונים מקופלים לפקעות, חור ליות־חוליות של קליפות וגרביים, שרשט מופלאה הממירה את חומרי השיגרה לקסת לא צפוי, פשוט וחכם. על הבר שמעליה זורמים למטה לשונות סמיכות וצפופות של צבע, כמו היה הצבע חומר שנגזר והורבק. על פני המצע "הציוריי", וכנגד כל חוקי האסטטיקה והקומפוזיציה – כבחים שמחוץ לחלון הראווה ושפתם הברוטאלית, המאלי תרת, ה"כעורה" – הורבק ריבוע (פסיפס של ריבועים קטנים ומשולש אחד של בדי ג'ינס בגוונים שונים של כחול), ועליו הורבקה "מגילת קלף" מגולגלת קצוות. זהו הציה האחד של החידה שליאור שחר חדה לעור ברי האורח ברחוה העלייה, בשפתם שלהם ובשפתה שלה. מאחוריו האלטעזאכן עובר ברחוב עם סוסו העיף ועגלתו העמוסה, משתקף בשמשת חלון הראווה וחציה השני של החידה. יריעות שניראות כיריעות קלף ישנות, אך מבט קרוב מגלים שהן גלילי תירס, מוצמדו ללוחות גבס. על הקליפות שחר ציירה פרחים, המרעננים את העלים המצהיבים, וכנגדם ציור של מחבט בייסבול בודד בגווני ירוק, סגול וזהב. מעל והצידה מוצמד סכך סימבולי של לשונות בד ברזנט חלמוני אליהם תפורים בסטייה לשונות בד לבן.

מי שעובר בחטף ברחוב לא יבחין ביופי העדין והאניגמטי, המהדרק חומר ודימוי, בעי בודת החלון של שחר המשוחחת עם חומרי הרחובות.

קצנשטיין, החירתי והמפעים אולי מכולם, שהוטל עליו עונש סיופי והוא סובב סומא בעולם כשכפות רגליו נטועות ביציקות עופרת וראשו לכוד במטיל עופרת, לגופו שמלת קפלים אפרפרה, כף ידו האחת נתונה ככפה כהה כשל גידם והוא מחזיק בין כפותיו מקל להצליף בו – קורבן וקלגס הכלואים באחד. בין שני הקצנשטיינים הללו מוקרב שה כתום לעולה. קלף של "מלך תלתן" שקצנשטיין הטביע בו את ה־ק' הקפקאי של שמו, ול־ראשו של המלך חבש שק יוטה של הנידונים למוות. קצנשטיין שמכנסיו הופשלו לגלות את ערוותו הנשית, את הפות המעוטר במ־שולש השעיר של "מקור העולם", ציפורני כפות רגליו ויודו משהות כלק אדום, ומאחור ניתן לראות את הווסט הכחול הפרום מאחור שלפג גופו העליון, חושף את גבו הגולש אל עכוזו העירום. קצנשטיין בדמותה של מנהלית פנימיה לבנות בגרמניה הפרוסית, בשמי לה חרדלית בעלת כיסים מוזרים, במגפיים שחורים ובוהקים, גרבי צמר כהות המשוכות עד למעלה, כפפה שחורה אחת, שידו/ה האחרת אוזחת בראשו/ה הקרח בבעתה. בין תופים למטף לכיבוי אש, קצנשטיין שרוע מתענג בחיק מעיל גשם של מתערטלים, חושף את בהרת גופו התינוקי, כישו העולל, וכך המקרב והקורבן עקודים באחדות גורל. יש משהו מוזר ומעיק באופן שבו הקצנשטיינים לא מתיחסים זה לזה, מבטם מופנה למרחקים או לתהומות מנוחשים, כל אחד מהם אסור בקיומו "הסדר השחר", כמשל על הקיום האנושי בכלל והקצנשטייני בפרט.

זה, כאמור, רק מרכיב אחד בתערוכה, שבחלקה השני נפתחת ונוסקת לכיוונים אחרים ומפתיעים.

את התערוכה מלווה קטלוג בעל קונצ־פט יחודי (עיצוב: נועה שוורץ), בו הטקסטים כתובים בשלושה כתבים – עברית, אנגלית והכתב והפונט שקצנשטיין ברא – כתמ־צית מעוצבת עד תום של שפות מחשב, בעל איכות טיפוגרפית־אסטטית נדירה.

בקטלוג מבליח גם צילום זעיר המנציח את קצנשטיין מקעקע את גופה של נעמי אביב. המחשבה שהקעקוע הזה "מת" ונקבר עם גופתה של אביב מצמררת, כעדות לחלוף הגוף המוטמע בתערוכה כולה, בנסיונותיו לעקוף את הכלייה באמצעות חבירת הארעי והמאולתר לאלמנטים של נצה בדיוני נטול זמן ומקום מוגדרים.